

“Etxepareren bertsoak”
in *Compendio de las cosas de Guipuzkoa*

Lope Martinez de Isasti

(Lezo 1565 – Lezo post 1626)

Euskal filologiaren hastapenak
2017/2018

1

Egileaz: *Lope Martinez de Isasti*

- Handiki familia batean jaioa
- Elizan eta Espainiako Koroan postu garrantzitsuak
- *Hezkuntza*
  - Lehen hezkuntza Erreterian
  - Salamancan Kanonak eta Teologia Moralean doktore izatera heldu zen.
- *Karguak*
  - Lezoko San Juan Batailatzailearen elizaren benefiziadua
  - Hainbat kargu Iruñeko eta Tuyko eta Ávilako elizbarrutietan, bai eta Madrilgo kortean eta Toledoko artzapezpiku-barrutian.
  - Lezo-Andia jauregia oinordetzan harturik jaioterrira itzuli
  - Lezoko errege ontzioletako hornikuntza tenedorea

- *Compendio Historial de Guipúzcoa* (c. 1620)
  - XIII. Kapituluak: “De la lengua cántabra bascongada, de su antigüedad y elegancia”
    - Euskararen apologia
    - Euskal testuak
      - Esaldi solteak (*Apaizak hobeto*)
      - Santuen Izenak
      - Hitz eta Toponimoen etimologiak
      - Karlos V.aren eta mandazainaren elkarrizketa (TAV § 3.2.7)
      - Salbe erregina (TAV § 3.2.12)
      - *Ni certaco jayo ninzan? Salva nendin* (TAV § 3.1.19)
      - Errefrauek (TAV § 3.3.3)
      - Etxepareren bertsoak

- “Escribese tambien con facilidad [...] Muchos años ha que M. Echapare de Navarra la baja compuso un libro en esta lengua [*euskara*] a lo divino, y entre otras cosas curiosas escribió unas sentencias notables, que dicen así” (ca 1620)
  - *Linguae Vasconum Primitiae* (1545)
- Euskalkia (?)
- Etxepareren jatorrizkotik aldaketa ugari
  - Ahozko testuen transmisioaren ezaugarriak

Testuaren historia

- **ca.1620:** L. M. de Isastik idatzi zuen
- **1622 / 1625:** Isastik Gipuzkoako Batzarrera bidali honek argitara zezan
  - Ezetza jaso
  - Batzarrak eskuizkribua artxiba zedin agindu
- **1626 – 1780:** Hainbat eskuizkributan ibili zen Gipuzkoan eta Espainian zehar
- **1781:** Florianesek jatorrizko eskuizkribua eskuratu eta Gipuzkoako Batzarrari eskaini
  - Hiru kopia egin: 1) Zavalarentzat
2) Florianesentzat
3) Aldundirako
- **1850:** Edizioa egiterakoan Aldundiko eskuizkribuak (originala eta 1781eko kopia) galdurik
  - Zavalarena ei zen kopia baliatu

Lekukotasunak

- 1850. urteko edizioa (Ed.)
  - Zavalaren ustezko kopiaren gainean egina
- Historiaren Errege akademia:
  - Florianesena izango litzatekeen (F)
- Sancho el Sabio (S)
- Eusko Legebiltzarra (L)
  - Mitxelenak (1964) Gipuzkoako Aldundiko kopia bat aipatzen du, egun ezezaguna (TAV: 11)
  - Euskal testurik gabeko aleak

Egin beharreko lana

- *Recensio* [egina]
- Edizio irizpideak
  - Norentzat egingo dugu edizioa?
- Transkribapenak
- Erkaketa
- *constitutio textus*
  - *Stemma* proposamena (arrazoituz)
- *dispositio textus*
- *Aparatu kritikoa*

Bibliografia

- *Altuna, F. M., 1980, *Bernard Etxepare. Linguae vasconum primitiae (edizio kritikoa)*, Mensajero, Bilbo.
- *Arocena, F., 1962, "El compendio historial de Isasti: cautela con que debe ser manejado", *BAP* 18:2, 107-110.
- Estévez Rodríguez, X., 2001, "La historiografía guipuzcoana, desde Zaldivia a Gorosabel, sobre la adhesión de Gipuzkoa a Castilla", in *Gipuzkoa versus Castilla: konkista, ituna eta eskubide historikoak, 1200-2000: Koldo Mitxelena Kulturunean 2000ko urriaren 2tik 4ra egindako jardunaldiak*. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia, 47-85 <<http://hispanismo.org/historiografia-y-bibliografia/860-la-historiografia-gipuzkoana-desde-zaldivia-gorosabel.html>>.
- *Floranes, R., 1972 [1850], "Noticias del dr. Lope Martínez de Isasti, autor de esta obra", in L. Martínez de Isasti, *Compendio historial de la MN y ML Provincia de Guipúzcoa*. Faks. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1-20.
- Guereca, R. de, 1972 [1850], "Prólogo", in L. Martínez de Isasti, *Compendio historial de la MN y ML Provincia de Guipúzcoa*. Faks. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, i-x.
- *Isasti, L. Mnez. De, 1850, *Compendio historial de la M.N. y M.L. provincia de Guipúzcoa*, Donostia: Ignacio Ramón Baroja, 171-175. Faks. Bilbo: La Gran Enciclopedia Vasca, 1972; Echévarri: Amigos del Libro Vasco, 1985.
- Kaltzakorta, X., 1996, "Euskal atsotitz-bildumak", *Euskera* 41, 631.
- Orella, J. L., 1999, "Geografías guipuzcoanas de la Modernidad (4): Baltasar de Echave y Lope Martínez de Isasti", *Lurralde* 22, 247-278. <http://www.ingeba.org/lurralde/lurranet/lur22/ore22/22ore.htm>
- *Mitxelena, K., 1964, *Textos Arcaicos Vascos [= TAV]*, Minotauro, Madril. Berrargit. (*ASJU*ren gehigarriak, 11), Gipuzkoako Foru Aldundia, Donostia, 1989. Berrargit. OC XII, 1-197.
- *Reguero, U., 2017, *Goi-nafarrera arkaiko eta zaharra: azterketa eta testuak*, Doktorego tesia, interneten kontsultagarri: https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/23535/TESIS_REGUERO_LOPEZ_URTZI.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- *Tellechea-Idigoras, J.I., 1973, "Noticias sobre el Dr. Isasti, sobre su *Compendio historial* y sobre los astilleros de Lezo", *Boletín de estudios históricos sobre San Sebastián* 7, 243-287.
- *Valle Lersundi, F. del, 1915, "Notas bibliográficas vascongadas. 1. Sobre el *Compendio historial* de Lope Martínez de Isasti", *Euskal-Eria* 72, 366-367.